

Éveim

My life

Viața mea¹

BOÉR Lászlóné LÉBER Margit²

Abstract

The author was a recognized teacher in Mathematics. This is a short autobiographic presentation of her life and activity.

Rezumat

Autoarea a fost o renumită profesoară de matematică. Acest articol prezintă pe scurt viața și activitatea sa.

*A tudás érték, ha hittel és becsülettel társul.
(CSOÓRI Sándor)*

Egy elhalványult családi fényképet idézek, amely 1914 augusztusában készült a kolozsvári Kőkért (mai Hașdeu) utcában. BRASSAI–SZILÁGYI nagymama egy féléves kislányt tart az ölében, ez én voltam. Már ekkor büszke lehettem volna szüleimre, akik keresztvíz alá tartottak a Monostor úti „kakasos” református templomban, amelyet az ifjú KÓS Károly alkotott. Ez a templom nemcsak a magyar, hanem egyben az európai formakultúra kifejezője.

A fényképen a család aggódva veszi körül édesapámat, a huszonkilenc éves LÉBER Gyula ígéretes matematikus főiskolai tanárt, aki már csukaszürkébe öltözve, indulásra kész az orosz frontra. Fél év múlva érkezik a lesújtó hír: LÉBER Gyula, a XXI. honvéd gyalogezred tartalékos hadnagya eltűnt a Halics és Pothájce közötti szorosban, az első ütközetben. Otthon maradt az apám eltűnte miatti nagy bánat, mélységes tisztelet és sok együttérzés (SZŐKEFALVI NAGY Gyula professzor szép levele, a nagyváradi premontrei szerzetesek részvételtjes írása és más hasonló). A következő években ránk szakadtak a Trianon utáni nehéz idők, s ezek súlyát viseltük Kolozsvárt és később Désen. Búsán dalolták a mieink, hogy „kőd lepte be a Nagyszamost...”

A trianoni határok közlése után megindult a nagy kitelepedések áradata, mentek a nagy bizonytalanságba. Az itthoni sorsukat vállalók szót emeltek, ahol lehetett... Az „ifjú és naiv szellemi triumvirátus” – így nevezték magukat KÓS Károly, ZÁGONI István és PAÁL Árpád – 1921-ben jegyzi a *Kiáltó Szó* című röpiratot, amely megtörte a hagyományos magyar vezető körök hirdette passzivitást, és önszervezésre, munkára, építésre szólította a sorscsapástól lebénult erdélyi magyarság tömegeit. BENEDEK Elek, mindannyiunk Elek nagyapója, 1921-ben üzeni: Dolgozzatok, dolgozzatok! BALÁZS Ferenc, a nép felé orientálódó értelmiség legfiatalabb nemzedékének szószólója, már 1922 után kalendáriumok lapjain biztatta népét, hogy az új helyzetben a lelkek békéjéért dolgozzon, hogy az együtt élő népek valóban együtt élhessenek (CSEKE Péter: *Önszervező társadalom erdélyi építője*).

Az évek során családunk több barátja eltávozott, nagy árvaságunkban édesanyámmal Désre költöztünk a nagyszülők oltalmába.

Désen a Kovács Samu utcában laktunk, az impozáns gótikus református templom közelében. A mi békés utcánk a nevét Szolnok–Doboka vármegye egyik előljárójától kapta, aki az 1700-as évek második felében gazdasági ügyek tanácsosa volt. A családi házat nagyszüleim hagyták ránk, SZILÁGYI Mihály kórház-igazgató orvos és BRASSAI Róza. A Nagytemetőig felnyúló kertünk kis diófáin tanulni is lehetett. Gyakran

¹ Szintén önéletrajzi vonatkozású a *Tanárságom évei* címen megjelent írása (*Az Apáczai Csere János Elméleti Líceum 1995–1996-os tanévre kiadott évkönyvében* 26–28, újraközölve in: DEÁK Árpád, JAKAB Antal, VÖRÖS Alpár V. I. [szerk.] 2010: *Az Alma Mater visszaköszön. A Református Leánygimnáziumtól az Apáczai Csere János Elméleti Líceumig*, Gloria Kiadó, 191–194, Kolozsvár). [A szerkesztő (W.F.) megjegyzése.]

² BOÉR Lászlóné LÉBER Margit (1914–2000) hagyatékából közreadja Dr. MÁTHÉ Enikő.

szaladtunk át a közeli „felső” sétátérre, ahol a középkorból megmaradt kis őrtorony lábánál játszottunk a „hét vezér köve” nevű csodálatos kőtömb mellett. Gyermekfejjel úgy hittük, hogy ennél a kőnél kötötték meg a vérszerződést. CSÁTI Demeter, ferencrendi krónikás 1536-ban így ír az *Ének Pannónia Megvételeéről* verses krónikájában a Honfoglaló őseinkről:

*Istent ők ott imádnak
Háromszor Deust kiáltának
Arról nevezték ott a várost
Szamos mentében az nemes Désnek.*

Az elkövetkező évek során a város urai felfedezték, hogy éppen a felső sétátér alkalmas egy új piactér számára, így gyorsan eltűnt a kistorony s a mellette örökdő, hagyományainkat idéző, hatalmas kőtömb. A lombsátor helyén, a kopaszra leaszfaltozott térségen ma is nagy a piaci nyüzsgés.

A Kovács Samu utcához szép emlékek fűznek. Tőlünk karnyújtásnyira volt az a szép ház, ahol ifjú éveit idején SZABÓ T. Attila nyelvészprofesszor lakott. Egy kissé távolabbi ablakból mindig kihallatszott a zongoraszó, ott JAGAMAS János zenekutatónk kezdő gyakorlatai hangzottak és az ablakunkból megláthattuk hazatérőben a közelünkben lakó SZOPOS Sándor, majd kissé később MOHY Sándor festőművészeket.

Tanulóéveim közül csak a dési református elemi iskolára emlékszem vissza szeretettel. SZÁBI tanító néni ujjnyi kisbabáin számoltunk, a Koronkáról érkezett KOVÁCS (Laci bácsi) tiszteletes úr emlegette titokban RÁKÓCZIT, PETÓFIT, KOSSUTHOT. A továbbtanulásra egyetlen lehetőségem csak a helybeli román tan nyelvű középiskola volt. Az első tanítási napon azzal indítottak el hazulról, hogy bármit is kérdeznek tőlem, én csak mondjam a nevemet. Ostromoltak is sokan, s én szajkóztam a magamét. Fokozatosan ráragadt az otthon nem ismert beszéd, de az én középiskolai emlékeim túlnyomó része öröm nélküli, a nem eléggé megértett tanárokat idézi. A matematika órákon azonban eltűnt a szorongásom. Volt eset, amikor a földrajz főszakos, de matematikát oktató tanárnő azzal hívott ki a táblához, hogy én vezessem le az új lecke képletét.

A szünetek sem lazítottak, mert aki a társával magyarul kezdett beszélgetni, az a folyósón felemelt karral kellett várja a becsengetést. Ez a 20-as évek második felében zajlott.

Az érettségi vizsga letétele után mit lehet tenni? Orvosi egyetemre nem volt pénzünk, a labordíjak alól a hadiárvaik sem mentesültek. Így édesanyám biztatására, az első világháborúban eltűnt matematikus édesapámat követve, jelentkeztem a kolozsvári Regele Ferdinand Tudományegyetem Matematika Karára. A 30-as évek elején nem kellett felvételi vizsgát tenni, hadiárvaságom miatt teljesen tandíj-menes voltam. A tematikát igen jól és szépen megtanították, a tanári hivatásról viszont kevés szó esett az egyetemi évek alatt. A nagy hazafi, Onisifor GHIBU professzor pedagógiaóráin hallottakkal, mi kisebbségiek nem voltunk egy véleményen, így csak akkor özönlöttünk az órákra, amikor megsúgták, hogy indexalírás lesz az óra végén, mert anélkül nem állhattunk vizsgára. Ideológiamentessége miatt a matematika fakultás hallgatói túlnyomó részben kisebbségiek (magyarok, zsidók, németek) voltunk, békességben éltünk a román kollégákkal is.

Emlékezetes maradt számomra az ANTAL Márk professzorral való találkozásom. Évfolymtársunk volt VESCAN Theofil, aki jól ismerte a betiltott zsidó gimnázium tanárát, és szólt néhány „megbízható” kollégának – ezek mind kisebbségiek voltunk – látogassuk meg ANTAL Márkot. Az Einstein utcai kis lakásában beültünk apró iskolapadokba és az őszbecsavarodott fejű kiváló professzor baráti légkörben adta elő modern felfogású matematikai leckéit. Külön értékes volt számunkra, hogy magyar nyelven folyt a tanítás. Néhány előadás után azonban sajnálattal közölte, hogy nem fogadhat többé, őt is figyelik és fél, hogy nekünk, hallgatóknak, bajt okozhat. Köszönetként elfogadott – egy pár szál virágot!

Ugyanakkor (1934–35), a többségben vasgárdista joghallgatók masíroztak Kolozsvár utcáin, harsány dalokat énekeltek és kirakatokat törtek be.

Az egyetem főbejáratával szemben, a Farkas utcában, a mai Báthory István Líceum épületében működött a Piarista Gimnázium, annak a földszinti szobáiban a Lyceumi Könyvtár. Meghitt hangulata volt ennek a kis könyvtárnak. A római katolikus gondozás alatt álló könyvtárba szabad belépésünk volt; ott találkoztunk a más fakultásokon tanuló magyar barátainkkal, de tiszteltük a könyvtárhoz illő csendet. A Lyceumi könyvtár irányító személyisége volt az ifjú VENCZEL József. Eredményes kutatómunkája és fáradhatatlan társadalmi tevékenysége által már egyetemi hallgatóként szellemi vezérünknek tekinthettük. Elért sikerei és küzdelmei közismertek voltak, s ezeket az egyre fokozódó diktatúra nem nézte jó szemmel. Ez okozta neki és családjának a későbbi tragikus sorsot.

Az egyetemi évek során szépek és tanulságosak voltak a kalotaszegi falvakban a nyári szünidők idejére szervezett IKE (Ifjúsági Keresztyén Egyesület) konferenciák. Ott a későbbi csodálatos gyermekgyógyász, TONK Emil volt a példakép. Emlékezetes maradt számomra a református püspökünk, LÁSZLÓ Dezső figyelemztetése: megmaradásunk feltétele, hogy családjainkban legalább „három és fél” (!) gyermeket felneveljünk. Mi négyet neveltünk fel...

A konferenciák szabad óráiban népdalainktól volt hangos a környék. Kedvenc énekesünk volt GYENGE Samu hórihorgas teológus, aki az *El kéne indulni, meg kén' házasodni* humorkeltő dalával mindig derűs hangulatot varázsolt.

Még meg sem száradt a tinta a szép oklevelemben, amikor az Erdélyi Református Egyházkerület ajánlásával 1936 tavaszán helyettes tanárként jelentkeztem a székelyudvarhelyi Református Tanítóképző Intézetnél. Itt töltöttem el tanárságom inas éveit, de állíthatom, hogy mesterdiplomát is itt szereztem az Udvarhelyt eltöltött hét év idején. Az ősi kollégiumtól átörökölt címeren, amelyet még BETHLEN Gábor hagyott ránk, ott díszleg a tövisekkel körülvevett három vörös rózsát ölelő jelmondat: „Per spinas ad rosas”. Ez a mondat örökös biztatás volt a küzdelmes években – *töviseken át a rózsákhoz* –, hiszen a tövisből jutott elegendő!

1918 után Erdélyben az állami intézményekből kiszorult a magyar nyelv, a magyar kultúra, és csak a felekezeti iskolákban meg a társadalmi összefogásra hagyatkozó egyesületekben lehetett tenni valamit. Az új hatalom mindent elkövetett, hogy visszaszorítsa az erdélyi magyarság értelmiségi utánpótlását. Ebben a helyzetben SZABÓ T. Attila kiváló nyelvészprofesszorunk gondja a felekezeti iskolákhoz is szól. 1939-ben emlékirattal fordul az erdélyi református, katolikus, unitárius püspökökhöz a tanítóképzés ügyében. Megállapítja, hogy a tanítóképzők ifjúságának legnagyobb része falusi környezetben éli le az életét, ott viszont csak úgy végezhet eredményes munkát, „ha előbb megismerkedik azzal a közösséggel, melynek vezetőjéül Isten rendelte”. Ezt a célt szolgálták a falukutató munkatáborok, amelyek közül az elsőt SZABÓ T. Attila vezeti 1936-ban. A táborok célja az volt, hogy a résztvevő ifjak megismerkedjenek a falutanulmányozás gyakorlati módszereivel (BENKŐ Samu: *Szabó T. Attila műhelyei*). Ezek a törekvések is érvényre jutottak a székelyudvarhelyi Református Tanítóképzőben.

1972-ben SÜTŐ András így emlékezik meg iskoláink sorsáról: „Uraink jól tudják, hogy jövünk oda van letéve – palatábla és palavessző formájában – az iskola falai közé. Ezért verték széjjel azokat a jogtiprás minden eszközével. Egyetlen megmaradt uszonyunk: a nyelv majd elkormányoz. Hová, merre és vajon mi végett? (SÜTŐ András: *Nagyenyedi fügevirág*).

A tanítóképzésben nem volt nagy az igény a matematika iránt, annál inkább az egymás megbecsülése, a szeretet, hagyományaink megóvása és továbbadása.



KODÁLYtól meg kell tanulunk, hogy nem elég beleszületni, meg is kell tanulni a magyarságot. Az udvarhelyi éveim kezdetén, KODÁLY intelmeit követve, be kellett pótolni a középiskolai tanulmányaimból kimaradt magyar irodalmat, műveltséget. Erre nyílt lehetőség az iskolám gazdag könyvtárában, annak irodalomtanára, NAGY Elemér türelemmel irányított, s én sok szépet olvastam szabadidőmben.

VÁRÓNÉ CSATHÓ Gabriella igazgató odaadó szakértelme, az ősi kollégium légköre, az értékes, szeretetreméltó munkaközösség, a régi tanárokat ábrázoló BARABÁS Miklós-portrék megláttatták velem, hogy mi a hivatása egy középiskolai nevelő közösségnek: a jól végzett oktatói tevékenységnek párhuzamosan kell haladnia a hivatásszeretetre való neveléssel, hűség, becsület, a nehézségeket is vállaló ifjakat kell újtukra engedni a mi iskoláinkból. Az udvarhelyi tanítóképző szellemét végzőseink magukkal vitték a falvak magyar iskoláiba, ezt tovább adták határon innen és túl. Bennem tovább érlelődtek az udvarhelyi tapasztalat tanulságai, igen sokat segítettek a munkámban.

Ma is, 57 év után, kölcsönös szeretet és tisztelet jellemzi az egykori „prepákkal” fennálló kapcsolataimat. Amit a tanár szeretettel és hivatástudattal nyújt a tanulóinak, azt szeretetben sokszorosan visszakapja. Az én osztályomban végzett kiváló eredménnyel VERES Judit, aki a budapesti Központi Pedagógiai Intézet munkatársaként fiatalon meghalt.

1937-ben férjhez mentem dr. BOÉR László jogvégzett pénzügyi tisztviselőhöz, az udvarhelyi hét év alatt négy fiunk született. Az elsőszülött fiunk a kisebbségi sors áldozata lett. 1939-ben egy bukaresti egészségügyi kutatóközpont egy új, *Calmette*-típusú oltást állított elő, és ennek az új vakcinának a kikísérletezését Udvarhely körzetére is kijelölték. A kísérleti vakcina beadása után az egészségesen született kis Gyula tíznapos korában mérgezési tünetek között halt meg. Utólag megtudtuk, hogy több csecsemőt elért a végzet. Kétségbeesett lelkiállapotban sikertelen próbálkozások következtek, a hatósági orvosnál mindig zárt ajtót találtunk. DÁVID Gyula lelkipásztorunk vigasztaló igéit hallgatva, a kis koporsót befogadta az udvarhelyi református sírkert.

1937-ben, tanári pályám első évében még egy „jó pontot” is szereztem. A tanév végén nyugdíjba kellett vonulnia egyik végleges tanárnak, s ez által a kötelező hét végleges tanár helyett iskolánkban csak hat maradt volna, ami a fennálló szigorú törvények értelmében azzal járt, hogy megvonhatják az iskola nyilvánossági jogát. Ebben az esetben az év végi vizsgákat idegen bizottság előtt kellett letennie a tanulónak. A szerencse hozzánk szegődött és a friss diplomám lehetővé tette, hogy a hírhedt licenszvizsga sikeres letételével kiegészítsem az iskolám végleges tanárainak számát. Mosolyogni való, hogy tanár-csemeteként elnyertem a végleges minősítést, és az iskolámnak megmaradt a nyilvánossági joga!

A bécsi döntés rövid ideig tartó sikert is hozott az ősi falak közé. 1941-ben ismét engedélyezték a fiúkollégiumot. Az árkádokkal szegélyezett régi udvar kisharangja nemcsak a prepáknak szólalt meg, hanem a székelharisnyás legénykékek is, akik között ott vitézkedett többek között KÁNYÁDI Sándor, jeles költőnk is.

Családi okok miatt 1943-ban kértem áthelyezésemet Désre. A II. Rákóczi György gimnáziumban a matematika tanszék kiegészítéseként román társalgási órákat tartottam abszolvenseknek. Nevessé vált tanítványom, LÁSZLÓ Gerő, színművész is ott ült a padban és társalogtunk román nyelven az állami magyar gimnáziumban. Ezt előírták a szabályzatok a román anyanyelvű lakosság iránti megbecsülés jeléül. Előfordult, hogy a román anyanyelvű tanuló nem értett meg valamit a közölt matematika tananyagból, ilyenkor elmondtam neki románul is a megértéshez szükséges fogalmakat.

Az uram már udvarhelyi tartózkodásunk óta katonai szolgálatot teljesített, küzdött a Torda melletti súlyos harcokban is. A család iránti aggodalmában, a hadseregben hangoztatott fasiszta propaganda hatására üzente szigorúan, hogy meneküljünk Dunántúlra. Sopronig mentünk marhavagonokban, a menekülés népvándorlássá vált. Úgy döntöttem, hogy az osztrák határ átlépése nem kötelességem a gyermekeim mentésében. Kínos fél év után az orosz csapatok bevonultak Sopronba, átnyomultak Ausztriába s én megkezdtem a hazatelepülés nehézkes lépéseit annak ellenére, hogy Szombathelyen igen előnyös ajánlatot kaptam az ottmaradásra. Otthagytuk Sopront, s visszatértünk Désre, meg kellett győződünk, hogy a kolozsvári Mátyás-szobor épen maradt. A szülővárosom ékességét féltettem. Már 1945-öt írtunk, jelentkeztem régi iskolámban, de már Erdélyben is új szelek fújtak. Az uram amerikai fogsága után Debrecenből üzent a családjegyesítés érdekében. Két lehetőség volt: áttelepülni a határon túlra, vagy Erdélyben maradni. Az utóbbi mellett döntöttem, s az uram 1946-ban hazaérkezett.

1948-ban megjelent a tanügyi reform törvénye. A II. Rákóczi György gimnázium ismét felvette az Andrei Mureșanu nevet, a mi osztályainknak már szűk lett az épület. A tanévkezdést megelőző szokásos tanácskozáson a kezembe nyomtak egy táviratot, amely Bukarestből, a minisztériumból érkezett a következő szöveggel: *Sunteți delegatã director la liceul cu limba de predare maghiarã, luați claustrul în primire.* (Megbízuk a magyar tannyelvű liceum igazgatójának, tessék átvenni a zárda épületét.) Derült égből villámcsapás! Előbb rossz viccnek véltem, később kiderült, hogy szomorú valóság. Hihetetlennek tűnt, hiszen nemrég született egy kislányom, és a négy kisgyermek nevelése felelősséggel járt. Azért is csodálkoztam, mert nem voltam tagja semmiféle politikai pártnak, de később sem lettem az.

Amit feltarisznyáztam az udvarhelyi évek alatt, az sokszorosan segített a további küzdelmes évek munkájában. Az udvarhelyi kollégium oktató–nevelő szellemét nem lehetett átvenni egészében, kompromisszumokat kellett kötni, gyakran át- és olykor leértékelni az ott tanultakból. Ismét SÜTŐT kell idéznem: *A fű lehajlik a szélben és megmarad, szól a bölcs tanulság, mit a szülőföld krónikásaként a régi időkben egyik könyvemben megörökítettem (...) s a lehajló fű megóvhat egy nagyobb veszedelemtől. A lehajló fű helyett konok tölgyet is választhatsz, az nem hajlik, de törik és a puszta fenn- és megmaradása is kétségessé válik.* Ezt SÜTŐ életmentő megalkuvásnak nevezi. (SÜTŐ András: *Gergely pápa futamodásban avagy régi idők kötélháncsai*, 1982)

VÁRÓNÉ CSATHÓ Gabriella igazgatói egyénisége mindig követendő példaként állt előttem. A megszüntetett római katolikus elemi iskola épületében még ott szorongtak a riadt apácák, és körülményes eltávolításuk után is igen szűknek bizonyult az elfoglalt épület. De volt önálló magyar tannyelvű iskolánk első osztálytól a tizenegyedikig, és sikerült egy jónak ígérkező tantestületet is kialakítani. A túlnyomó részben fiatal tanerők mellett dicsekedhettünk DADAY Lóránd író és MOHI Sándor festőművész tanártársakkal is. A Magyar Népi Szövetség segítségével kaptunk még épületet néhány osztálynak, két bentlakásnak, s így a környező falvakból beérkezett tanulók egyre növelték a létszámot. Volt eset, hogy három párhuzamos osztályt is indítottunk. Kitarató, sikeres munka volt ebben az iskolában, ezt igazolják tanítványaink későbbi sikerei. Megemlítem RÁKOSFALVI Zoltán orvost, TAMÁS Lajos agrármérnök konzultáns professzort, MAKAY Margit biokémikust és LAKATOS Lászlót, aki jelenleg a budapesti Országgyűlési Könyvtár kitüntetett munkatársa. LAKATOS László érdeme, hogy sok kutatómunka után sikerült tisztázni olyan koholt vádakot, amelyekkel DADAY Lóránd személyét politikai ellenfelei illették. LÁZÁR Csaba tanítványunk később mérnöki diplomát szerezve tanulmányt készített az Erdélyi Érchegység szelenergiájáról, amelyet a bukaresti szakminisztérium

is elfogadott. A mi dési magyar líceumunkból indult el a tehetséges NEMÉNYI testvérpár: DEMETERné dr. NEMÉNYI Júlia, aki marosvásárhelyi orvos és JÓZSEF Nándor, a közismert kolozsvári közgazdász.

Voltak a mi iskolánkban is drámai napok. 1949 tavaszán a Securitate elragadott a tanulók soraiból 11 ifjút. Voltak olyanok, akiket néhány nap múlva elengedtek, de volt olyan is, akit alaptalan vádakkal 12–16 évi fogházra ítélték. Gyermekfejjel kellett megismerniök a diktatúra kegyetlen voltát. Az iskola nem tehetett semmit érdekükben, kényszerű hallgatásra voltunk ítélve. 1999-ben, az 50 éves találkozáson viszontláttuk az egykori, immár őszhajú „bűnösöket”. Megható volt, hogy ezek kezdeményezésére a beszámolók végeztével zsolttárt énekeltünk és imát mondtunk. Ezzel is, még ennyi év után is, tiltakoztak a „haladó” ifjúság eszméje ellen. Felelevenedik a lehajló fűszál! A későbbi évek során egyre jobban összezsugorodott a dési magyar tannyelvű oktató-, nevelő tevékenység.

Ugyancsak családi okok miatt 1953-ban otthagytam a „semmiből teremtet” dési iskolát és kértem a Kolozsvárra való áthelyezésemet. Meglepetésemre és örömömre a Király utcai volt református leánylíceumba kaptam kinevezést, ahova valamikor diákkoromban pályáztam, de ösztöndíj hiányában BATHORY igazgatónő elutasította kérelmemet. Előzőleg már megismertem és megszerettem BEREZKI Andrásné igazgatót és az iskola jó színvonalát, megfogadtam, hogy ha kell, még lépcsősorosra is vállalkozom, csak hasznára váljak ennek a közösségnek! Természetesen erre nem került sor. Viszont megszabadultam az igen terhes dési igazgatástól, és így a katedra lett az első feladatom. Az ötvenhatos események kapcsán, sajnos, leváltották és tanári minőségétől megfosztották BEREZKI Andrásné igazgatót. Ugyanakkor ERDŐ Jánosné, kiváló pedagógus is eltávolították az iskolából, szaktudásukat kihasználva, a Tehnofrig gyárban laboratóriumi beosztást kaptak. Az iskolánkban ez veszteséget jelentett, de voltak más magyar tannyelvű iskolák, amelyeket súlyosabb veszteségek értek. Az új igazgató, SZÉKELY Ferenc, ugyancsak igényes vezető volt, így az iskola minőségi szintje nem változott. Ebben a kedves iskolában 15 évig dolgoztam, ma az APÁCZAI CSERE János nevét viseli és mindig szívesen lépem át a küszöbét.

Kolozsvári tanárságom utolsó éveiben a négy gyermekem már egyetemi hallgató volt, ezért végre lehetőség nyílt a matematikai munkára. A Bolyai Egyetem Matematika Fakultásának hallgatói nálam is végeztek pedagógiai gyakorlatot, munkatársa voltam a Kolozsvárt megjelenő Középiskolai *Matematikai Lapok*-nak, küldtem be cikkeket és kitűzött feladatokat. Egy igen jól felkészült román kolléganővel román–magyar matematika kört szerveztünk az egyetemre készülő abszolvenseinknek. Bármilyen ellenszolgáltatás nélkül jöhetett ezekre a konzultációkra, aki ennek szükségét látta. Ezáltal a mieink jobban megértették a román nyelvű szakszöveget, hiszen túlnyomórészt román példatárakat használtunk, és voltak olyan évek, amikor a felvételi vizsgák tételeit is csak román nyelven közölték. Megtiszteltetésnek tekintettem, hogy egy bukaresti szaktanácskozáson előadott dolgozatom megjelent a *Lecturi pedagogice* kötetben, és 1965-ben megérkezett az Országos Matematikai Társulattól néhány elismerő sor Grigore MOISIL akadémikus aláírásával. Megjelent a halmazelmélettel kapcsolatos első könyvem, a *Gondolkozz és számolj* (Kriterion könyvkiadó), amelynek második kiadását 1995-ben a Magyar Művelődési és Közoktatásügyi Minisztérium támogatta. Egy szerényebb munkám is megjelent a Dacia kiadónál, a végtelen halmazokról. Megjelenés előtt áll egy újabb könyvem, amely egy feladat megoldásának a lehetséges változataira hívja fel a tanuló figyelmét. Kiváló képzettségű és helyes életszemléletű értelmiségi réteg került ki iskolánk végzettjei közül, jó pedagógusok, eredményes munkát végző orvosok, mérnökök, művészek köszöntenek bennünket, volt nevelőiket: SZÖCS Judit a Romániai Magyar Pedagógusok Szövetségének az alelnöke, DÁNÉ Tibor Kálmán, az RMDSZ művelődési munkatársa, ZSIZSMANNÉ SZIGETHY Ildikó informatikus, KÜRTHY Katalin, HANTZ LÁM Irén, dr. MÁTHÉ Enikő, GERGELY Erzsébet, PÉTERFFY Enikő pedagógusok (Kolozsvár), PARÁDI Edith pszichiáter (Nagybánya), MATZAKNÉ PARTI Edit mérnök (Augsburg), KAUCSÁRNÉ BUTYKA Emese szemsebész (Kolozsvár), FARKAS Ibolya színművész (Marosvásárhely), BILUSKA Annamária színművész, GERGELY János zeneművész (Mari – Németország), VERESS Zoltánné TELEGDI Magda könyvkiadó (Stockholm), STEIN Péter matematikus (USA), BÁNYAINÉ WEINRICH Cecília mérnök (Budapest), dr. BÖLÖNI Jánosné VERESS Judit, pedagógus a budapesti Baár–Madas gimnáziumban, EGRYné NAGY Enikő művész, CSELÉNYI László filmrendező, a *Minoritates Mundi* sorozat alkotója.

A tanár munkájában is a vetés-aratás folyamata érvényesül. Tanárságom három iskolájában három típusú tanulóközösséggel találkoztam. Az udvarhelyi tanítóképzőben, többségben lelkészek, tanítók és parasztszülők gyermekei voltak, hitünk, nyelvünk és népünk iránti hűséggel érkeztek az iskolába, és azzal is távoztak. Meleg szeretet jellemezte ezt a bentlakásos gyermekközösséget, a falvainkban tanító, vagy más munkakörben dolgozó végzettjeink túlnyomó részben jól teljesítették a rájuk bízott, olykor nem könnyű feladatot.

A dési iskolában színesebb árnyalatú tanulóközösség volt. A városi tanulókat sok vidéki, főleg fiúgyermek egészítette ki. Magyardecse, Bálványosváralja, Felőr, Baca, Retteg, Déshez közel eső falvakból az ottani lelkészek biztatására sok tehetséges fiatal jelentkezett, a legtöbben szépen gyarapították az iskola által

beléjük oltott emberséget és tudományt. Pedagógus, orvos, kutatómérnök, lelkész, agrónómus lett a mi abszolvenseinkből, az érettségi találkozókon igen jó beszámolókat hallottunk.

A Király utca Kolozsvár központjához tartozik, tanulóink túlnyomó része értelmiségi családból került az iskolába. Ennek következtében több alapismerettel érkeztek az iskolába, igényesek voltak a tanórák színvonalát tekintetében, olykor – főleg a szülők hatására – nem értékelték helyesen az iskola álláspontját. A legtöbben azonban megértő szeretettel és segítőkészséggel kapcsolódtak be az iskola nehézségeinek megoldásába. Ilyen körülmények között a pedagógus is igényes munkát kell végezzen, ez jó eredményekre vezetett a mi iskolánkban is.

Még tartozom a káderosztályt jellemző vallomással: „metodista” is voltam!

Az történt, hogy kolozsvári tanárságom idején Miklós fiam tiszta kitűnővel elvégezte a műszaki egyetem első évfolyamát és annak ellenére, hogy mi, szülei, nem voltunk párttagok, a tanév végén moszkvai ösztöndíjra javasolták. A nyár folyamán beletörődünk fiunk eltávozásába, azonban ősszel kiderült, hogy visszavonták az ösztöndíját.

Most következik az akkori időkre jellemző történet. Feletteseink és barátaink biztatására az iskolám párttitkárához fordultam, kérve őt, hogy a mindenható káderosztályon érdeklődjön a visszavonás okáról. Teltek a hetek, majd megjött a megdöbbentő, egyidejűleg humort keltő válasz: BOÉR Margit tanárnő Désen osztályellenes, önkéntes metodista (!) tevékenységet folytatott. Az igen szerény iskolai végzettségű káderes elvtárs összetévesztette a metodista vallási szekta terjesztőinek földalatti munkáját azzal a matematikai módszertani munkaközösséggel, amelyet az igazgatás terhes évei alatt végeztem. Ebben az időben nemcsak a szekták, hanem a hatóságilag elméletileg elfogadott vallások gyakorlatát is üldözték. Szerencsémre utólag tisztázódott a téves értelmezés és lezárult a kínos ügy.

Pedagógusi munkámért a következő elismeréseket kaptam:

– az ötvenes években a *Középiskolai Matematikai Lapok* munkatársi oklevelét,

–1968-ban a prágai tavasz hatására bekövetkezett némi enyhülés a CEAUȘESCU-diktatúrában, ennek következtében két kolozsvári magyar pedagógus részesült állami kitüntetésben. Egyikük én voltam, megkaptam a Munka Érdemrend III. fokozatát (Ordinul Muncii Clasa a III-a).

– 1989 után megalakult a Romániai Magyar Pedagógusok Szövetsége. Nagy öröm és elismerés volt számomra két magyar nyelvű díszoklevél: 1996 októberében a Kolozs megyei fióktól, majd 1996 decemberében az országos központtól érkezett a díszoklevél az 1000 éves magyar iskola jellegével.

Tanárságom útját Cs. SZABÓ László *Álmatlan éj* című verséhez hasonlíthatom, amelyben a költő gondolatban Udvarhelyről indul, átszáguld Erdélyen, s megpihen történelmünket idéző ősi kertben, a Házsongárdban.

Összegezzem néhány gondolattal tanárságom éveinek tapasztalatait.

Mind tanulóveim, mind a pedagógusi tapasztalataim tanulsága az, hogy az alapismeretek és alapfogalmak csakis anyanyelven sajátíthatók el tisztán és maradandó módon. Főleg az elemi és középiskola biztosítja ezt a követelményt. Éppen a gyermekünk érvényesülését, szellemi és lelki tulajdonságainak kiteljesülését segítjük, ha magyar tannyelvű osztályokban taníttatjuk őket.

Hiába tanultál meg tizenkettőt, érezni csupán csak egy nyelven lehet. Az állattal, az időjárással, növényekkel csakis az anyanyelveden tudsz beszélni. (LÉNÁRD Sándor)

A matematikatanár irodalmi tükröződése a rémképek kategóriájához közelít. E tudomány iránti vonzalmat nem könnyű kialakítani olyan tanulóknál, akik nehezen küzdenek meg a logikai következtetésekkel. Az irodalom, a zene, a testnevelés azonnali örömet kelthet az ifjúban, a matematikát nehezebb megszerettetni, tetszetőssé tenni. A matematikatanár próbáljon a tanuló befogadóképességéhez igazodni, matematikatörténettel, esetleg tapasztalati analógiákkal színezzni a közölt tananyagot. Igen sok türelem és megértés szükséges a nehézségek leküzdéséhez, éreznie kell a tanulónak, hogy a tanár segíteni akar. Büszkeséggel töltönek el a volt tanulóink sikerei, de jóleső érzés, ha a „nem sztárok” is kimutatják tiszteletüket. N. Gy. tanuló igen csak „kullogott” a matematikusok sorában, sok biztatásra szorult. Egy sok év utáni érettségi találkozón Désen a megbeszélések után kedvesen átnyújt egy tekerest, és megjegyzi, hogy csak otthon bontsam ki, ez az ő munkája. Nyargaló lovakat ábrázoló igen szép grafika volt. Ma grafikusművész. A matematikát kedvelő és igénylő tanulókkal külön is érdemes foglalkozni, ők észreveszik ennek az elvont tudománynak a szépségeit. A matematika szépsége abban is kifejezésre jut, hogy helyes logikai ítéletek sorozata által eljutunk az igazsághoz. A matematikaórákra készülve a tanulók gyakran kedvesen felírták a táblára JÓZSEF Attila sorait: *Dolgozni csak pontosan szépen, / ahogy a csillag megy az égen/úgy érdemes.*

Ezt idéztem, amikor biztattam a tanulókat a nehézségek leküzdésére.

A jó, sikeres matematikai foglalkozást csak állandó ellenőrzéssel lehet biztosítani. A tanulónak tudnia kell, hogy milyen sikeres a feladatmegoldása, a tesztekre adott válaszai jó pontozást érdemelnek.

Az elemi és középiskola emberformáló közösség. A tanár felelős személy ebben a közösségben. Tekintélyét elsősorban a szakmai felkészültség és a gyermekközösség iránti szeretet biztosítja. Meg kell ismerni a tanulót, külön-külön mindegyiket, a törekvéseit, gyengeségeit, félelmeit, családját, környezetét, közössége örömeit és gondjait. Az iskola arra kötelez, hogy kikapcsoljuk személyi gondjainkat, ne számoljunk a befektetett munkáért járó bérezés kicsiny voltát. Értessük meg az ifjakkal, hogy a hazafiasság, a becsületesség nem szólamokból áll, a mindennapok értékes tevékenysége, közösségünk ápolása, annak szeretete biztosítja jövőnket.

Befejezésül nem árt idézni MÁRAI Sándort, aki igen szép analógiákkal érzékelteti napjaink transzilvanizmusát: *Lassan megyek a meredek úton, megismerek huszonöt-harmincéves fákat. Húszméteres fenyők merednek itt, melyek együtt nőttek élettemmel, s most csodálom alkotásukat, a létezésnek ezt a néma, céltalan és makacs magatartását, amint nem akartak mást ez évtizedekben, csak lenni, magasra nőni, teleszívni magukat nedvességgel és fénnel, kifejezni az élet csodáját azzal a meztelen ténnyel, hogy vannak. Talán ez a legtöbb. Nem hódítani akartak, hanem megmaradni. Nem bebizonyítani, hanem túlélni. Nem szerezni, hanem teljesnek lenni és megőrizni ezt a teljességet. Nincs céljuk... s néma és sudár szavalattal hirdetik ezt a gyönyörű céltalanságot, amely talán maga az élet. (Kassai őrzár, 1941) Valahogy szeretném értésre adni azt a meggyőződést vagy érzést, hogy az otthoni sors elől nem lehet, s valamilyen magasabb illetmen értelmében, nem is illik elszökni... itt a helyünk, felelősek vagyunk a korszakért és a tetteinkért, mindenki maradjon a helyén és teljesítse kötelességét (Vasárnapi krónika: Az úr Papitiben, 1947).*